

Türk ve Rus atasözleri üzerinden toplumlardaki kadın algısı

Leyla Çiğdem Dalkılıç¹

² Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı ABD, Ankara, Türkiye.

ÖZET

Günümüz sosyal bilimlerinde kadın kavramı ve toplumlardaki algısı, bilim insanlarının her daim araştırma alanında yer alan bir konu olmuştur. Bu konunun inceleme alanlarından bir tanesi ise bizi çevreleyen dünyanın gerçekliklerini kalıplara döken atasözleridir. Kuşaktan kuşağa aktarılan, uzun yıllar boyunca edinilen deneyimlere, gözlemlere dayalı yargıları, genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak aktaran kalıplaşmış sözler olan atasözleri üzerinden kadın olgusunun incelenmesi ile belirli toplumlarda kadının yeri nedir, ne olmuştur, kadın bu toplumlarda nasıl görülmüştür ve görülmektedir sorularına cevap aranmıştır. Bu çalışmada Türk ve Rus dillerinde kadına yönelik söylenmiş olan atasözlerinin karşılaştırmalı bir incelemesi yapılmaya çalışılmıştır. Türkçe-Rusça dil çifti temelinde gerçekleştirilen bu çalışmada amaç kadına yönelik atasözleri üzerinden diller arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaya çalışmaktır. Böylece hem Rus hem de Türk toplumlarında kadına olan bakış açısı irdelenerek toplumların dilsel dünya görüşlerinin belirlenebilmesi hedeflenmiştir. Dillerdeki atasözlerini irdelemeden önce, genel olarak her iki toplumda kadınların yeri, bu toplumların kadınlara olan bakış açıları tarihsel düzlemde kısaca ele alınmıştır. Anlam açısından daha çok olumsuz bir bakış açısıyla kendini gösteren kadına yönelik atasözleri, aktardıkları düşünceler çerçevesinde kategorize edilmiş, bu sınıflandırma bir tabloyla sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Türkçe-Rusça atasözleri, kadın, dil dünya görüşü, toplum, kültür.

The perception of women in societies in Turkish and Russian proverbs

ABSTRACT

In the modern social science, the concept of woman and the perceptions towards her in societies have always been a subject of research. Proverbs that form the realities of the world that surrounds us are one of the areas of study of this topic. In the study it has been examined the phenomenon of women in proverbs, which are stereotyped words that are transferred from generation to generation and convey judgments, based on experiences and observations acquired over many years in the form of wise thought or advice, for the purpose of answering such questions as what the place of women in certain societies is and how women were and are looked upon in these societies. In this study, an attempt was made to conduct a comparative analysis of proverbs about women in Turkish and Russian. The aim of this study, which is analysed on the basis of Turkish-Russian language pair, is to try to reveal the similarities and differences between the languages through proverbs about women. Thus, it is aimed to determine the linguistic world views of societies by examining the perspective on women in both Russian and Turkish societies. Before examining the proverbs in these two languages, the place of women in both societies and the views of these societies towards women are briefly discussed from a historical point of view. Proverbs about women, which are more negative with respect to the meaning, are categorized within the framework of the thoughts they convey, and this classification is presented in tables.

KEYWORDS

Turkish-Russian proverbs, woman, language world view, society, culture.

Giriş

İster tarih ister psikoloji ister dilbilimde olsun modern sosyal bilimlerde, kadının konumu ve statüsü sorunu her zaman araştırma konusu olarak irdelenmiştir. İnsanlığın geliştiği tüm çağlar boyunca, erkeklerle birlikte sosyo-ekonomik ve sosyo-politik sisteme dâhil olmaları veya bunun dışında kalmalarından günümüz dünyasında belirgin rollere sahip olmalarına kadar kadınların konumlarında ve onlara karşı toplumun bakış açılarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

Kadına yönelik tutumlarda meydana gelen değişimleri en iyi anlatan ise dilin kendisi olmuştur. Dil, salt bir iletişim aracı olmanın ötesinde dünyamızı yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda düşünce ve kültürü oluşturan etkin bir biçimlendirme ve yaratım aracı olarak yer eder. Dilin farklı biçimlerde dünyamızı yansıtmasının bir sonucu olarak ise toplumların dilsel dünyaları birbirinden farklılık gösterir. Dil, her bir bireyin zihninde gerçeklik dünyasından farklı bir şekilde oluştuğu için bu gerçeklikler dünyası insana olduğu gibi görünmez, çünkü insan düşüncesi bu gerçekleri yoğurup kendisine göre yeniden kalıplara döker (Kıran ve Eziler Kıran, 2013, s. 319).

Bu gerçekleri kalıplara dökme biçimlerinden biri de atasözleridir. Atasözleri, insanoğlunun deneyimlerinden, bilgeliğinden ve benzetme gücünden kaynaklanan, dünyanın her yerinde bulunan, çoğunlukla tümce biçiminde oluşarak yargı anlatan dil yapılarıdır (Aksan, 2015, s. 38). Ömer Aksoy'a göre, atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğan, ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirtip yol gösteren ulusal varlıklardır (1993, s. 3-4). Osman Toklu'ya göre ise, atasözleri, kuşaktan kuşağa aktarılan, uzun yıllar boyunca edinilen deneyimlere, gözlemlere dayalı yargıları, genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak aktaran kalıplaşmış sözlerdir (2015, s. 155).

Rusça kaynaklarda ise atasözleri benzeri şekillerde tanımlanmaktadır. "Rus Mantalitesi Sözlüğünde" (Slovar' russkoy mental'nosti - Словарь русской ментальности) atasözleri, halkın bilgeliğinin bir hazinesi olarak belirli bir olay doğrultusunda ahlaki terbiye ortaya koymak amacıyla yaşama ilişkin farklı durumları didaktik bir şekilde genelleştirip ortaya koyan ifadelerdir (Колесов et al., 2014, s. 67). Rusçada atasözlerinin derlenmesinde önde gelen isimlerden biri olan sözlük bilimci Vladimir Dal'e göre, "atasözleri tıpkı mutluluk ve hüzün gibi, bütün bir nesil tarafından deneyimlenmiş, tecrübeyle kazanılmış bir bilgelik gibi, ortak bir oluşumun mirasıdır" (Даль, 1879, s. 37). Bunun yanında atasözleri herkes tarafından anlaşılacak sade bir dille ifade edilmiş, hüküm ve vaaz içerebilen buna karşılık içerisinde kıssa yani ibret alınacak öykü, değişmece ve imalar barındırmayan yargılar olarak da kabul edilir (Даль, 1879, s. 38). Başka bir tanıma göre ise, atasözleri herhangi bir edebî veya halk eseri ile ilişkili olmayan, genel iletişime kalıplaşmış ifadeler olarak girmiş olan, yargı, çıkarım, tavsiye ve özlü sözler gibi eğitici-öğretici işleve sahip ifadelerdir (Луначарский, 1935, s. 173-174). Atasözleri, "bir neslin sosyal-günlük yaşamı ile tarihini genel olarak sunan, insanın eylemlerini ve yaşamının farklı yönleri ile kendisini çevreleyen dünyanın etkilerini derinlemesine ve bir o kadar belirgin bir şekilde sunmak üzere ahenkli bir biçimde ortaya koyan özlü, şairane derecede imgesel halk sanatı eserleridir" (Морохин, 1986, s. 5).

Türkçe ve Rusça kaynaklardaki ifadelerle baktığımızda her bir tanımdaki ortak görüş atasözlerinin bir toplumun duygu, düşünce, inanç ve kültür yapısını öyle ya da böyle yansıttığıdır. Tam olarak kim tarafından ne zaman söylendiği bilinmeyen bu ifadeler, topluma mal olmuş, toplum tarafından benimsenmiştir. Günümüze ulaşan, söz konusu toplumun dünya bakış açısını, dünyayı irdeleyiş ve algılayış biçimi ile yaşam felsefesini ve kültürünü yansıtmaları bakımından önemli oldukları dikkate alınırsa bu çalışmada her iki toplumun kadınlara olan bakış açılarını anlayabilmek, anlamlandırabilmek adına başvurulabilecek yazıya dökülmüş dildeki temel kaynaklardan bir tanesi olarak karışımıza çıkmaktadırlar.

Çalışmada Türk ve Rus dillerinde bulunan atasözleri üzerinden her iki toplumun kadına olan bakış açısı irdelenerek her iki dildeki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur. Böylece Türkçe-

Rusça dil çifti aracılığıyla toplumların dilsel dünya görüşünün nasıl şekillendiği anlaşılmalı çalışılmıştır. Karşılaştırma, veri toplama ve analiz yöntemiyle her iki dildeki atasözleri anlamsal özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Söylemdeki anlamsal benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir. Çalışmanın hacmini aşmamak adına sadece inceleme için belirleyici olan örneklerle yer verilmiştir. Dillerdeki atasözlerini irdelemeden önce ise, genel olarak her iki toplumda kadınların yeri, bu toplumların kadınlara olan bakış açıları da kısaca tarihsel düzlemde ele alınmıştır.

Yöntem

Her iki dilde de kadına yönelik olarak cinsiyet rolü, beden özellikleri, sosyal sorumlulukları, toplumsal yükümlülükleri gibi çok çeşitli açılar üzerinden oluşturulmuş ve bilhassa belirli konular çerçevesinde kadına vurgu yapan birçok ifade bulunmaktadır. Çalışmanın çerçevesini sadece "kadın" sözcüğü oluşturduğu için "kız, kız çocuk, kız kardeş, anne, ana, eş, karı(n), gelin, dişi kuş" gibi sözcüklerin yer aldığı atasözleri bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Bu durum hem söz konusu kelimelerin bir arada bulunduğu incelemelerin yapılmış olmasından hem de bu çalışmada sadece "kadın" sözcüğüne ve ona eş değer kabul edilen "avrat" sözcüğünün yer aldığı ifadelerle, kadına olan yaklaşımın ve sözcüğe yüklenen anlamların irdelenmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Yukarıda verilen söz dizine yönelik örnek incelemelerden biri, Aysel Ersöz'ün, "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Roller (2010)" adlı çalışmasıdır. Yazar, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla atasözleri ve deyimler üzerinden kadına toplumda biçilen yeri ve rolü irdelemektedir. Kadına sosyal bir rol biçilirken, ev işlerinde hamarat, becerikli, temiz ve tutumlu olmasının beklendiği, bunun yanında kadına olumsuz değer atfeden, kadını güvenilmez, uğursuz ve eğlence düşkünü gösteren atasözlerinin de olduğunu aktarır (2010, s. 168-169). Benzer bir çalışma olarak Esra Umar, "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın (2019)" adlı makalesinde atasözlerinin toplumların kültürel öğeleri olarak cinsiyet eşitsizliklerine neden olduklarını vurgulamaktadır. Kadına yönelik toplumsal cinsiyet rollerini yukarıdaki söz dizisini alıp eleştirel bakış açısıyla inceleyerek toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizliğe vurgu yapmaktadır (2019, s. 110). Konuya ilişkin dikkat çekici bir başka araştırma ise, Aysun Yılmaz'ın "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Toplumsal Cinsiyet Algısı- Türk Atasözleri ve Deyimlerin 'Cinsiyetçi' Roller Üzerinde Etkileri" adlı çalışmasıdır. Yazar, atasözleri aracılığıyla dile yansıyan toplumsal ve kültürel yapıyı ortaya koymakta, toplumun kadın ve erkek üzerindeki beklentilerini kalıplaşmış sözcük öbekleri üzerinden incelemektedir (2019, s. 72).

Rus dilinde ise atasözleri, deyim ve özdeyişlerde (pogovorka)¹ kadın imajı üzerine yapılan çalışmalarda kadın, karakteri, kişilik özellikleri, yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler gibi yönlerden incelenmektedir. Tatyana Voronova, Valeria Kuksova ve Anastasia Martsenyuk tarafından kaleme alınan "Rus Atasözlerinde Kadın İmajı (2016)" (Образ женщины в русских пословицах) adlı çalışmada Rus kadının sosyal yaşamdaki yeri, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler, kadınların olumlu ve olumsuz yanları ele alınmakta, atasözlerinin Rus halkının geleneksel gözlemlerinin bir yansıması olduğu, ideal aile kavramı, günlük yaşamın gerçekleri hakkında fikirler sunduğu savunulmaktadır (2016, s. 232). Bu çalışmaların sayısı çok fazla olmamakla birlikte Rus atasözlerinde kadın daha çok ya erkek imajını ortaya koyan atasözleriyle birlikte (Ерғашева, 2022) ya da diğer dillerle karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. İngiliz (Гриченко, 2019; Романовна, 2021), Fransız (Полянская, 2021), İspanyol (Витальевна, 2019), Çin (Спивакова&Абдуразакова, 2017; Чень, 2019) dili gibi çeşitli dillerle yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda atasözleri üzerinden dillerarası benzerlikler ve farklılıklar incelenmektedir. Türkçe ve Rusça üzerine yapılan karşılaştırmalı olmak üzere ise bir çalışmaya rastlanmıştır. Kevser Tetik tarafından Rusça kaleme alınan "Сравнительный анализ образа женщины в турецких и русских пословицах (Türk ve Rus Atasözlerinde Kadın

¹ Pogovorka ifadesinin Türkçe terimsel karşılığı tam olmamakla birlikte, Türkçe çevirisi için özdeyiş ifadesi seçenек mahiyetinde kullanılmıştır. Ancak özdeyiş Türkçede aforizm, vecize gibi kavramlarının eş anlamlısı olarak ortaya çıktığından anlam karmaşasına da yol açabilir. Bu çalışmada özdeyiş, atasözlerinin kısa halleri olan veya söyleme yeni ifade biçimleri kazandıran pogovorka kavramının karşılığı olarak ele alınmaktadır.

İmajının Karşılaştırmalı Analizi) (2019)” adlı makale, “dişi, eş, arkadaş, kız, kız çocuğu” gibi daha geniş kelime ağıyla oluşturulmuş karşılaştırmalı bir çalışmadır (2019, s. 95). Adı geçen çalışmada yakın anlamlı atasözleri ve özdeyişlerin varsa Rusça anlamsal yakınlıkları verilmektedir, ancak ifadelerin sahip oldukları veya olabilecekleri anlamsal açıklamalar bulunmamaktadır.

Bu çalışmada her iki dildeki atasözlerinin düşünsel ve anlamsal benzerliklerin ve farklılıklarının yanı sıra Rusça atasözlerinin Türkçede ifade edebilecekleri anlamlar açıklamalarıyla verilmektedir. Çalışma bu açıdan Türk dilinin Rusça ile ve Rusçanın Türkçe ile karşılaştırmalı olarak kullanıldığı çalışmalara başka bir bakış açısı sunmaktadır. Bunun yanında çalışma anlamsal ifadenin betimlenmesinin yanı sıra sözcüğün yapısal özelliği dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle, sadece yukarıda belirtilen sözcüklerin bulunduğu atasözlerinin dikkate alınarak analiz edilmesi amaçlanmıştır, böylelikle salt “kadına”, “kadın” kavramına yüklenmeye çalışılan anlamların da irdelenerek bir sınıflandırmayla sunulabilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma Türkçe-Rusça dil çifti üzerinde veri toplama, analiz, karşılaştırma ve açıklayıcı-betimleyici yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Bunun için temel kaynaklar belirlendikten sonra konu ile ilgili tüm ifadeler saptanmış, tekrar eden söylemler elenmiş, ardından her bir ifade anlamsal olarak analiz edilerek sınıflandırılmıştır. Türkçedeki “kadın” kelimelerinin geçtiği atasözlerini belirleyebilmek adına iki temel kaynak kullanılmış, ayrıca yukarıda adı geçen çalışmalardaki atasözlerinden de yararlanılmıştır. Dildeki “avrat” kelimesi “kadın” sözcüğü ile eş değer tutularak çalışmaya dâhil edilmiştir. Birinci temel kaynak Türk Dil Kurumu’nca (TDK) hazırlanan ve sanal kullanıma açılan TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’dür. Veri tabanında bulunan 2.396 atasözü arasından kadın ve avrat kelimeleri arama motorunda aranarak toplamda 22 atasözü elde edilmiştir. Bu atasözlerinin 11’i kadın kelimesi ile 11’si ise avrat kelimesiyle oluşmaktadır. İkinci kaynak ise, Ömer Aksoy tarafından hazırlanan, ilk olarak 1965’te çıkan ve 7. baskısıyla sözcük sayısı 8977 olan 1993 basım tarihli Atasözleri ve Deyimler Sözlüğüdür. Buna göre, avrat kelimesiyle oluşturulan 6, kadın kelimesinin kullanıldığı 9 atasözü tespit edilmiştir. TDK’da tekrar edenlerin elenmesiyle bu sayı kadın kelimesi için 3’e, avrat kelimesi içinse 4’e düşmüştür. 2010 yılında kadın ve çocuklara yönelik pozitif ayrımcılıkla ilgili Anayasa değişikliğinin ardından kadına yönelik aşağılayıcı ve küçük düşürücü bazı ifadelerin sözlüklerden çıkarılması sonucunda belirtilen kaynaklarda bulunmayan konuya ilişkin diğer atasözleri için ise A. Ersöz ve A. Yılmaz’ın çalışmalarından yararlanılmıştır. Ersöz’ün kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri üzerine olan çalışmasında toplamda 70 atasözü yer almaktadır. Bunlardan çalışmamız için yeni nitelikte olup araştırmamızla ilgili olan ve daha önce kaynaklarda geçen atasözleri ayıklanarak kadın kelimesiyle 11, avrat kelimesiyle ise 3 olmak üzere toplamda 14 atasözü tespit edilmiştir. A. Yılmaz’ın çalışmasından ise yeni 7 atasözü tespit edilmiştir. Tekrar eden atasözlerinin elenmesi ve toplanan atasözlerinin belirlenmesi sonucunda incelemeye toplamda Türkçeden 51 atasözü dâhil edilmiştir.

Rusça atasözleri için ise, XIX. yüzyılda Rus yazar, etnograf, sözlük bilimci V.İ. Dal’in kendinden önceki araştırmacıların çalışmalarından da yararlanarak hazırladığı ve tek temel kaynak haline getirdiği, içerisinde bulunan 30 bin 130 adet atasözünün hepsinin tematik gruplara ayrıldığı “Rus Halkının Atasözleri” kaynağından yararlanılmıştır. Tıpkı Türkçede olduğu gibi kadın anlamına gelen jenşçina (“женщина”) kelimesi ile bu kelimenin eş anlamlısı olarak dilde kullanılan ve halk ağzında yaygın olan baba (“баба”) sözcüğü temel alınmıştır. “Gelin, eş, kız, kız çocuğu” sözcükleri incelemenin dışında tutulmuştur. Buna göre, her iki sözcüğün geçtiği atasözü sayısı 51 olarak belirlenmiştir. Türk ve Rus atasözleri taşıdıkları anlam çerçevesinde ayrı başlıklar altında tablolar halinde ardından betimlenmiştir. Çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kısaca Türk Toplumunda Kadına Bakıştaki Değişim Süreçleri

Kadına yönelik değer yargıları İslamiyet öncesi atlı göçebe kültürü, İslamiyet sonrası ve yerleşik hayata geçiş evreleri ile Batı medeniyeti tesiri altında günümüz iletişim ve bilgi toplumunda farklı özelliklere sahiptir (Küçük, 2003, s. 214; Sönmez, 1966-1969, s. 19). İslamiyet öncesi dönemde

kadınlar, eski Türk sosyal ve siyasi hayatta belirli bir yeri ve erkeklerle hemen hemen eşit haklara sahip olan, annelik vasfının yanı sıra toplumda belirli mevkilerde rol alan bireyler olarak yer etmişlerdir. Kadınlar toplumda aktif rol oynamış, erkeklerle iş bölümü yaparak etkileşim içerisine olmuşlardır. Kadınlar ata binmek, avlanmak, dövüşmek ve şaman ayinleri düzenlemek gibi çeşitli ve fiziksel güç gerektiren birçok görevde yer almış, devlet yönetiminde ise hatun unvanı olanlar, kimi zaman eşlerinin önüne geçerek kararlar almışlar, yabancı elçileri karşılama, heyetleri kabul etme ve ağırlama gibi görevlerde hazır bulunmuşlardır (Açıl, 2016, s. 64; Acar, 2019, s. 397-398; Kafesoğlu, 2015, s. 241; Gültepe, 2013, s. 181). Türk kadınları erkeklerle birlikte savaflara katılmışlar, ordu komutanı olarak görevlerde bulunmuşlar, cephe gerisinde ise ordunun ve evin ihtiyaçları ile ilgilenmişlerdir (Açıl, 2016, s. 65; Acar, 2019, s. 399).

Günümüzde erkek egemen alan ve çalışma sahaları olarak kabul edilen siyaset ve askeriyenin yanı sıra kadınlar birçok sosyal haklara sahiptiler. Bunlar arasında evlilikte eşini seçme, evlilikte baskı ve zorlama olmaması, keyfiyete mahal vermeyecek şekilde zaruri nedenlerden dolayı kadının kocasını boşayabilmesi, mülk sahibi olma, birincil derece akrabalar arasında evliliğin yasaklanması, kadının kocasından kalan mirastan yararlanabilmesi gibi hak ve özgürlükler bulunmaktadır (Açıl, 2016, s. 65-66). Giyim kuşamda örtünme ve harem türünden adetler olmadığından toplumun kültür ve adetlerine göre bir giyim şekli ile yaşamlarını idame ettirmişlerdir (Yılmaz, 2004, s. 115). Bu bakımdan İslamiyet öncesi dönemde Çin, Arabistan, Hindistan gibi topraklarda erkeğin mutlak otoritesine yönelik bir sistem varken, Eski Türklerde erkeğin aile üzerinde demokratik bir hakka sahip olduğu bir sistem mevcuttur.

İslamiyet sonrasında Türk kadınının toplumdaki yerine baktığımızda yaşanan değişimlerin iki yönlü olduğu görülebilir. İslamiyet öncesi toplumda varlığı erkek ile birlikte belirgin bir biçimde kabul gören kadın, İslam dininin kabulünden sonra da eski âdet ve geleneklerine göre yaşam şeklini sürdürür. Ancak yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte cinsiyete göre iş bölümleri yapılmış, erkekler ev dışındaki işleri üstlenirken, kadınlara ev içi işler ve aile düzeni gibi sorumluluklar yüklenmiştir. Bunun sonucunda kadının sosyal yaşamdaki yeri yeniden çizilmiştir. Kadının yerini yeniden çizen bir başka etken ise sonrasında Türklerin ağırlıklı olarak Arap-Fars kültürü etkisinin altına girmesinden kaynaklanmaktadır (Günay, 2000, s. 5).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kültür değişiminin Türk toplumu üzerindeki etkisi daha belirgin hâle gelmiş, Arap ve İran tesirleri, başta şehirlerde olmak üzere kadınların yaşam ve giyim biçimlerine etki etmiştir. Şehirli kadın çoğunlukla evde ve evle ilgili vazifeleri görürken, köylü kadınları yine âdetlerin kendilerinden beklediği ölçüde giyim ve tutumda hâl ve hareket içerisinde yaşamını idame ettirmiş, yaşadığı konum gereği tarlada çalışarak iktisadi açıdan bir rol oynayabilmiştir. Bu dönemde çarşaf ve peçe kıyafet olarak yaygınlaşırken, "giyim ve sokağa çıkma gibi dışa dönük davranışlar ülkenin her bir yanında kurallar dâhiline sokulmuş, bu hususta fermanlar çıkartılmıştır" (Kurnaz, 1991, s. 13). Sosyal haklarda İslam hukuku uygulanmış, evlenme, boşanma ve miras konuları bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Kızlar çoğunlukla ilköğretime kadar okuyabilmiş, maddi açıdan durumu iyi olan kızlar ise evde özel eğitimler alabilmişlerdir.

Batılılaşma süreci içerisinde 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanının ardından önceleri askeri alanda yapılan yenilikler yerini hayatın her alanına bırakmış, bundan sonra imparatorlukta her vatandaş eşit sayılmıştır. Birinci Meşrutiyet döneminde (1876-1878) ise sosyal alanlarda daha fazla yeniliklere gidilmiş, ardından, Jön Türk Hareketi, İttihat ve Terakki ile İkinci Meşrutiyet değişim süreçlerini hızlandırmıştır. İttihat ve Terakki'nin kadınlara yönelik sosyal ve kültürel alandaki yenilikleri arasında, "kız öğrencilerinin üniversitede derslere devam etmeleri, kadın cemiyetlerinin kurulması, kadınların iş hayatına atılabilmeleri" gibi çalışmalar bulunmaktadır (Eriş, 2018). Yine bu dönemde evlilik ve boşanmayla ilgili bir takım hukuki düzenlemelere gidilmesi, kadınların eğitim haklarının genişletilmesi, öğretmenlik gibi meslekleri icra edip çalışma hayatına atılmaları kadının sosyal hayattaki yerinin büyümeye başladığının önemli bir göstergesi olarak yer etmiştir. Ancak gerek devlet idaresinin şekli gerekse toplumun sosyo-kültürel zemini tam teşekküllü bir değişimin hızlıca gerçekleştirilebilmesine engel olmuştur.

Başta ülke yönetimi, devlet idaresi, ekonomi, eğitim, kültür-sanat ve hukuk alanlarında kadına yönelik köklü değişimler ancak Cumhuriyetin ilanıyla birlikte hızlı bir şekilde tezahür edebilmiştir. Millî Mücadeleyi zaferle taçlandıran Atatürk, Türk kadınının sosyo-ekonomik ve sosyo-politik hayatta erkeğin yanında eşit şartlarda yer alması için mücadele vermiş, geniş çaplı çalışmalara girişmiştir (Doğramacı, 1985, s. 113).

1924 Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitim imkânının eşitlenmesi, 1926 Medeni Kanunu'yla birden fazla kadınla ve erken yaşlarda evliliğin kaldırılması, mirasta kadın ve erkeğe eşit haklar verilmesi, 1930'da önce belediye seçimlerinde ardından 1934'te yapılan anayasa değişikliğiyle milletvekili seçimlerinde kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesi bu çalışmaların yalnızca ufak bir kısmıdır. Günümüzde ise Türk kadınları mevcut yasa ve hükümlerle geniş haklara sahiptirler ve toplum nezdinde eşit bireyler olarak yaşamlarını idame ettirmektedirler.

Ruslarda Kadına Bakış ve Toplumdaki Değişim Süreçleri

Hristiyanlık öncesi Eski Rusya'da kadının toplumdaki yerine ilişkin bilgiler sınırlı olmakla birlikte toplumdaki konumları arkeolojik kazılar ve eski yazıt incelemeleri ile belirlenmeye çalışılmıştır. Kadın ve erkek arasında belirli bir yaşa kadar belirgin bir ayrım olmasa da kadının güçlü cins kabul edilen erkeğin bir adım gerisinde olduğu, kadın erkek ilişkisinde evin sahibi bey ve ona boyun eğen kişi şeklinde yer ettiği, erkek ile var olduğu hatta ona bağlı olduğu görüşleri yaygındır. Bu "bağlılık" öylesine ileri boyuttadır ki kadının kocasının ardından kurban edilmesine kadar gitmektedir. Yine de tek bir görüş ortaya koymak zordur zira I. ila V. yüzyıla ait kaynaklarda komşu Slav kabilelerde kadın yöneticilerin varlığından, VI. ila VII. yüzyıllar arasında ise kocasının ölümünden sonra mezarın başında kendisini boğması gereken kadınların kaderinden, X. ila XII. yüzyıllar arasında Kadim Rusya'nın dış politikasında aktif rol alan pagan rahiplere ve paganlık geleneğine üstün gelinerek aralarında kadın rahiplerin de bulunduğu soylu Rusların yakılmasından, savaşlarda yer alan savaşçı kadınlara kadar kadının toplumdaki yerine ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur (Серкина, 2004, s. 87). Bu dönemde kadının yönetici veya savaşçı gibi belirli rollere sahip olmasında zamanın koşulları göz ardı edilemez. Devlet geleneğinin henüz tam olarak oturmadığı dönemlerde kadın yöneticilerden bahsetmek zor olmasına rağmen toplumun gereklilikleri çerçevesinde kadın yöneticilerin varlığına rastlanmaktadır. Bu durum çoğunlukla erkek varisin, tebaasını yönetecek yaş ve yetkinlikte oluncaya kadar daha yetkin olan bir kişi tarafından tebaanın idare edilmesinin gerektirdiği bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Prenses Olga'nın² naipliği bu örneğin bir yansımasıdır. Bu bakımdan Eski Rus kadınının toplumdaki yeri doğduğu aile, içinde bulunduğu yaşam koşulları da dikkate alınarak saptanabilir.

Rus toplumunda kadının yerine ilişkin en belirgin bilgiler Hristiyanlık sonrası döneme denk gelmektedir. Hristiyanlığın kabulü sonrası yaşam biçimi, temel hak ve özgürlüklerde değişimler meydana gelmiş ve bu değişimler yazıya dökülerek kayıt altına alınmıştır. Devletin güçlendirilmesi ve genişletilmesi, feodal ilişkilerin ortaya çıkışı ve derinleşmesi ile Hristiyanlığın yayılması şeklinde üç temel etmene dayanan bu değişimlere ilişkin geniş bilgi birikimi X. ila XV. yüzyılları kapsamaktadır. Kadından bahsedildiğinde ister bir knez eşi ister halktan bir kişi olsun kadın doğrudan adıyla değil, eşi ya da babasının nadiren de olsa abisinin ismiyle anılmıştır. Lavrençenko'ya göre, ilk bakışta kadının toplumda belirli bir yeri olmadığını düşündürecek bu yaklaşım esasında birey bilincinden çok, kadının hangi knezlik veya asilzadelerin soyundan geldiğinin daha önemli kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır (Лавренченко, t.y.). Bu tutum Eski Rusya'da kadının toplumla bütünleşen, toplumla var olan, onun parçası bir birey olarak kabul edildiğini göstermektedir. Buna karşılık kadının toplumda erkeğe oranla daha geri planda tutulduğunun, erkek ile var olup kabul gördüğünün de bir kanıtıdır.

Kadın adlarının eski yazıtlarda daha sık ortaya çıktığı dönem ise Rurik hanedanlığı ile asilzadelerin kızları arasında yapılan evliliklerin yaşandığı ve babadan kalma özel mülk sahiplerinin isimlerinin kayıt altına alındığı XII. yüzyıla rastlamaktadır. XII. ila XIII. yüzyıllar aynı

² 945-960 yılları arasında oğlu Svyatoslav tahta çıkana kadar Kiev Rusya'sına naiplik yapan, Eski Rusya'da Hristiyanlığı kabul ederek yayılmasına vesile olan ilk kişilerden biridir.

zamanda prenslerin, knez eşleri ve asilzadelerin eşlerinin entrikalarda, devlet politikasında yer aldığı dönem olarak geçer (Пушкарева, 1989, s. 37). Her toplumda olduğu gibi üst ve alt tebaaya ait bireyler arasında her zaman üst tabaka ayrıcalıklı bir konumda olmuş, baskın olan sınıfa ait asilzade hanımlar arasında eğitim oranında bilhassa XII. ila XIV. yüzyıl arasında bir artış olmuştur. Din eğitimi, antik edebiyat, şiir sanatı kadınların aldıkları başlıca dersler olarak yer eder. Erken dönem feodal düzenin gelişmesi ve toplumda genel bir değişimin yaşanmasıyla birlikte üst sınıfa ait kadınlar arasında eğitim seviyesinde artış gözlenir. Birçokları ana dillerinin yanı sıra, Yunanca ve diğer yabancı dilleri öğrenmiş, matematik, Orta Çağ felsefesi, astronomi, belagat sanatı konularında eğitim almışlardır (Пушкарева, 1989, s. 39, 68) Buna karşılık kilise, toplumda kadının aktif rol oynamasını çok onaylamamıştır. Her ne kadar kadını özellikle anneliğini kutsal görüp ona koruyucu yaklaşmış, eşlerine zulmeden erkekleri kınayarak erkeklerin evlerine bakmaları gerektiğine dair vaazlar vermişse de kadının her zaman kocasına itaat etmesi gerektiğini savunmuştur. Bunda Hristiyanlığın etkisiyle tıpkı Orta Çağ Batı dünyasında yaygın bir inanış olan kadının erkeğin cennetten kovulmasına neden sayılmasının yanında, yine Hristiyanlık inancıyla şekillenen Doğu Slav geleneğindeki kadına bakış açısının rolü büyüktür. XV. ila XVIII. yüzyıllar arasında çoğunlukla zorlu bir yaşam geçiren soylu sınıftan olmayan kadınlar X. ila XV. yüzyıllarda yaşamlarını ağırlıklı olarak evde geçirmişlerdir. Evin işlerini çekip çevirme, çocuklara bakma, yemek yapma gibi evin temel işler ile meşgul olunmuştur. Bu dönemde Rus kadınlarının eşlerini seçme hakları olmadığı gibi en eğitilmiş ailelerde bile son söz büyüklere ait olmuştur. Geleneksel Rus evliliği ataerkil bir evlilik olup kocanın hakları kilisenin öğretileri, sivil kanunlar ve geleneklerce desteklenmektedir. 1835 Kanunnamesine göre, "kadının esas görevi kocasının iradesine boyun eğmek ve her koşulda onunla kalmaktır" (Figes, 2017, s. 241). Devlet ve kilise, erkeği bir hükümler, karısı ve ailesi üzerindeki mutlak otoritesini ise ilahi ve doğal düzenin bir parçası saymaktadır, "koca kadının başıdır", "kadın kocasından ayrılamaz" anlayışı hüküm sürmektedir (Figes, 2017).

Rus toplumunda koca dayağı kibar sınıfta nadir bir olay olsa da geleneksel köylü evliliklerinde yaygındır. XVIII. yüzyılda kadınlara verilen bazı haklara göre, kadının sahip olduğu mülkler, araziler varsa bunları kontrol etme hakkına sahiptir, ancak aile arazisini alma konusunda bir avantajları bulunmamaktadır. Boşanma kilise tarafından hiçbir şekilde hoş karşılanmamakla birlikte, kadınlar bunu talep etme veya eşlerinin otoritelerine karşı çıkma gibi haklardan da yoksundurlar. Orlando Figes'in aktardığına göre, geleneksel köy evleri Avrupa'ya oranla çok daha büyüktür ve gelin kocasının ailesi ile neredeyse bir düzine kişiyle birlikte yaşar, tüm ev işini görür, ona bir köleymiş gibi davranılır (2017, s. 242). Toplumda sıkı sıkıya yerleşmiş gelenekler, görenekler ile kilisenin kadınlara yönelik tutumu, kadınların yararına olabilecek belirli bir değişikliği elzem kılmamış, toplumda istikrar esas alınmıştır, buna karşılık yönetimle ters düşecek durumlar meydana geldiğinde bireylere karşı önlemler alınmıştır. Bilhassa Rus köylü topluluklarında örf ve âdet hukuk ve normları büyük ölçüde modern zamanlara kadar varlığını sürdürmüştür, hatta köy toplumlarında bu adetler XIX. yüzyılda bile geçerliliğini korumuştur.

Rönesans'tan sonra Sanayi Devrimi ile özellikle şehirli kadınların ekonomik hayatta kendilerine yer bulmaya başlamalarıyla kadının aile içinde, hak-hukuk konularında, toplumdaki konumlarında değişimler yaşanmıştır. XX. yüzyılın başlarında kadın haklarını savunan, kadın ve erkeğin eşit olmadığı ve toplum ile ailedeki rollerinin farklı olduğunu destekleyen görüşleri reddeden feminist hareketler baş göstermiş, 1908 yılında Rusya genelinde ilk Kadın Kongreleri düzenlenmiştir. 1915 yılında şehirli kadınlar postacı, bakıcı, öğretmen olarak işlerde kabul görmeye başlamışlardır. Sovyet Dönemine gelince, Bolşevikler komünist bir toplumun oluşturulabilmesi için halkın tüm kesimlerinin eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmuşlardır (Айвазова, 1998, s. 408). Bu bakımdan 1917'de çıkarılan kararnameyle kadın ve erkekler kanun önünde eşit sayılmış, her kadına çalışma zorunluluğu getirilmiş ve özel mülkiyetin ortadan kalkması, geleneksel aile kurumunun yapısını ve kadınların yakınlarına karşı sorumluluklarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu durum bir bakıma gelenekselleşmiş katı aile temellerinin zayıflamasına yol açmıştır. Böylece Sovyet Rusya'sında hem kadının yeri hem de aile kurumu başkalaşıma uğramıştır. İşçi sınıfının zor ve kötü şartlarda yaşamlarını sürdürmek zorunda olmasına rağmen

Sovyet dönemi genel olarak kadınların yavaş yavaş kimliklerini kazanmaya başladıkları bir dönem olmuştur (Karakuş, 2019, s. 1585). Kadınların var olma çabası Sovyetlerin dağılması ve Rusya Federasyonu'nun kurulmasına ve hatta ondan sonrasına kadar da gelişim ve değişim göstermiştir denebilir. Günümüzde kadın hakları ise ülke Anayasası ile desteklenip korunmaktadır.

Türklerde ve Ruslarda Kadınlı İlgili Atasözleri

Yaygın kaniya göre, her bir dildeki atasözleri, o dil konuşanların dünyaya olan bakış açılarını yansıtmaktadır, ancak dikkat edilmesi gereken bir husus, kaynaklardan elde edilen atasözlerinin günümüz iletişimde ne kadar yer ettiği ve ne ölçüde günümüz normlarına uygun düştüğüdür. Türk dilinde ilk atasözü örneklerine Orhun Yazıtlarında rastlanmıştır. Karahanlı Dönemi eserlerinden Kutadgu Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk ve diğer Orta Türkçe Dönemi eserlerinden geçen atasözlerinin çoğu günümüzde farklı anlam ve söyleniş özellikleri göstermekte, kimileri ise artık hiç kullanılmamaktadır (Tuğluk, 2012, s. 20). Bu çalışmadaki materyaller ise güncel kaynaklardan alınmıştır.

Rus atasözlerine gelince bunların milli özelliklerin birçoğunu yansıttığı görüşü hâkimdir. Rus yazar Nikolay Gogol'e göre, Rus atasözleri "diğer halkların atasözlerinden daha anlamlıdır: düşüncelerin doluluğuna ek olarak, ifadenin görüntüsünde, milli özelliklerimizin birçoğu yansımaktadır..." (Гоголь, 1952, s. 391). Rusçada atasözlerinin ilk yazılı örnekleri Hristiyanlığın kabulünden sonra yazılı kaynakların arttığı X. yüzyıla denk gelmektedir. Atasözlerinin ilk izlerine ise, Rus milli edebiyatının ilk örneği kabul edilen İgor Destanı (XII. yy.)³ ile XIII. yüzyıl Eski Rus edebiyatı eserlerinden Daniil Zatoçnik'in Yakarışı⁴ adlı el yazmasında rastlanmaktadır. XVII. yüzyıldan itibaren atasözleri sistematik olarak derlenmeye başlanmıştır. Rusya'da ilk basılı atasözleri derlemesi Rus eğitimci, ders kitabı yazarı ve derleyicisi Nikolay G. Kurganov tarafından kaleme alınan "Rus Evrensel Dilbilgisi veya Genel Yazım" adlı kitaptır (Литературная энциклопедия терминов и понятий, 2001, s. 763). Atasözü derleme çalışmalarının en kapsamlısı ise, V.İ. Dal tarafından gerçekleştirilen ilk basımı 1862 yılında yapılmış olup günümüzde hala geçerliliğini koruyan bir kaynak olan "Rus Halkının Atasözleri" adlı çalışmadır. Rusçada atasözleri genelde sözlü edebiyatın bir ürünü olup dini kaynaklardan etkilenecek ortaya çıkanları da mevcuttur. Günümüzde aktif kullanımda olan birçok atasözü Rus yazarların eserlerinden çıkmaktadır.

Kadına yönelik atasözlerinin ortaya çıkmasında tarihi gelişmeler, ortak yaşam gibi sosyal konuların etkisi söz konusudur. Kadın-erkek ilişkilerinin bir sonucu olarak kadının sahip olduğu huy ve sergilediği davranışlarına yönelik olmak üzere toplumda oluşan yargıların atasözlerine yansması şu şekildedir:

Tablo 1 Kadını huy, davranış gibi özellikleri açısından şekillendiren atasözleri

Türkçe	Rusça
1. Kadının fendi, erkeği yendi (TDK)	1. Где баба, там рынок; где две; там базар - <i>Bir kadının olduğu yerde pazar, iki kadının olduğu yerde çarşı olur;</i>
2. Kadın erkeğin şeytanıdır (Aksoy, 1993)	2. Гусь да баба – торг; два гуся, две бабы - ярмарка - <i>Bir kaz ile kadının olduğu yerde pazar, iki kaz ile kadının olduğu yerde panayır olur;</i>
3. Kadın kocasını isterse vezir, isterse rezil eder (Aksoy, 1993)	3. Бабе хоть кол на голове теши - <i>Kadının kafasını ister sopayla del yine de bildiğini okur;</i>
4. Kadında vefa borçluda sefa aranmaz (Ersöz, 2010)	4. У бабы семь пятниц на неделе - <i>Kadının haftada beş cuma günü vardır;</i>
5. Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz (Ersöz, 2010)	5. У бабы семьдесят две увертки в день - <i>Kadın günde yetmiş iki defa kurnazlık yapar;</i>
	6. С бабой не сговоришь. Бабу не переговоришь - <i>Kadınla konuşulmaz, kadını konuşmanla bastıramazsın;</i>

³ Novgorod-Seversk prensi İgor Svyatoslav'iç önderliğindeki Rus knezlerinin 1185 yılında Kumanlara karşı giriştiği ve başarısızlıkla sonuçlanan seferini konu alan destandır.

⁴ Edebiyat eleştirmeni Vasiliy İstrin'e göre, anıt eser, 1213-1236 yılları arasında olan dönemde Pereyaslav-Suzdal prensi Yaroslav Vsevolodoviç'e ithafen bir hitap olarak yazılmıştır.

6. Gökyüzünde düğün var deseler kadınlar merdiven kurmaya kalkar (TDK)
7. Adamın derdi öküz, kadının derdi sakız (Ersöz, 2010)
8. Oynaşına inanan avrat, ersiz kalır (TDK)
9. Ateş almağa gelen kadının otuz ağız sözü var (Ersöz, 2010)
10. Kadını sırdaş eden esrara tellal aramaz (Yılmaz, 2019)
11. Kadın kısmının saçı uzun akli kısa olur (Yılmaz, 2019)
7. Женские умы – что и татарские сумы (перемётны) - *Kadın akli, Tatar akli gibi (değişkendir)*;
8. Бабий язык, куда ни завались, достанет - *Nereye gidersen git kadının dili seni bulur*;
9. Баба бредит, да черт ей верит - *Kadın saçmalar şeytan da ona kanar*;
10. На женский нрав не угодишь (не утрафишь) - *Kadına yaranılmaz*;
11. На женские прихоти (причуды) на напасёшься - *Kadının kaprisleriyle (gariplikleriyle) başa çıkılmaz*;
12. Женских прихотей не перечтёшь - *Kadının kaprisi saymakla bitmez*;
13. Пока баба с печи летит, семьдесят семь дум передумает - *Kadın sobanın yanından koşup gelene kadar yetmiş yedi kere fikir değiştirir*;
14. Кто бабе (свахе) поверит, трёх дней не проживёт - *Kim kadına inanırsa, üç gün bile yaşamaz*;
15. Куда чёрт не поспеет, туда бабу пошлёт - *Şeytan yetişemediği yere kadını gönderir*;
16. Где сатана не сможет, туда бабу пошлёт- *Iblis gidemediği yere kadını gönderir*;
18. Баба и чёрта перехитрит - *Kadın şeytani bile kandırır*;
19. Меж бабьим да и нет не проденешь иголки - *Kadının evet ve hayırı arasına iğne sokamazsın⁵*;
20. Баба, что глиняный горшок: вынь из печи, он пуще шипит - *Kadın kilden kap gibidir, fırından çıkarsan, daha çok fokurdar⁶*;
21. Бабьи хоромы недолго живут (стоят) - *Kadının yaptığı ev kısa sürelidir*;
22. Бабьи слёзы чем больше унимать, тем хуже - *Kadını ne kadar sakinleştirmeye çalışsan, o denli kötü olur⁷*;
23. Баба, что горшок: что ни влей — все кипит - *Kadın çömlek gibidir, içine ne koysan kaynar durur⁸*;
24. Лукавой бабы и в ступе не истолчёшь - *Kadının kurnazlığını havanda bile ezemezsin*;
25. Женское сердце — что ржа в железе - *Kadının kalbi, demirdeki pas gibidir*;
26. Женская лесь без зубов, а с костями сгложет - *Kadının hoş sözü diş olmak gibidir, ama kemikleriyle sizi yer⁹*
27. Женское свойство (норов) и на свинье не объедешь - *Kadının doğasını domuz üzerinde gitsen bile geçemezsin¹⁰*;
28. Бабьи-то промыслы, что неправые помыслы - *Kadının işi, kurnaz planlar yapmaktır*;
29. На женский норов нет угадчика - *Kadının karakteri tahmin edilemez*;
30. Лучше раздражить собаку, нежели бабу - *Kadını kızdıracağına, köpeği kızdır daha iyi*;
31. В чем деду стыд, в том бабе смех - *Erkeğin utandığı şey, kadına komik gelir¹¹*;
32. Пусти бабу в рай: она и корову за собой ведёт - *Kadını cennete al, ineği de peşinden sürükler¹²*;

Türk atasözlerinde karakter özellikleri açısından genel olarak bakıldığında kadın, kurnaz, insanı yoldan çıkartan, vefasız, hayrı dokunmayan, kendi derdinde olan, eğlence düşkün, umursamaz, duyarsız, çok akıllı olmayan, işveli, cilveli, çok konuşan, çok konuştuğu için de sır konusunda güvenilir kişiler olarak tasvir edilmektedirler. Rus atasözlerinde ise kadınlar karakter olarak çok konuşan, baş ağrıtan, dedikoducu ve dedikodu yapmayı seven, huysuz, akılsız, inatçı, dik başlı, değişken, utanıp sıkılması olmayan, güvenilir, bir dediği bir dediğini tutmaz, kurnaz, şeytansı karakterler olarak adlandırılmaktadırlar. Oldukça ön görülemez, duygusal açıdan yoğun hisler, öfke patlamaları yaşayabilen, diğer bir deyişle, duygusal yönü ağır basan bireyler olarak

⁵ Kadının evet ve hayır arasında bir fark yoktur, çünkü değişkendir, güvenilir değildir.

⁶ Kadın fırına verilmiş kil kaplardaki yemekler gibi fikir fıkırdır, çok konuşur, susmaz.

⁷ Kadının duygusal, fazla fevri ve çabuk tepki gösteren yönü belirtilmektedir.

⁸ Kadının doğasına yönelik bir ifade olup, fazla coşkunu, fevri olması gibi özellikleri vurgulanmaktadır.

⁹ Kadının kurnazlığına vurgu yapılır.

¹⁰ Kadının karakterine, inatçılığına üstün gelinemeyeceği ifade edilir.

¹¹ Kadının ahlaksızlığı vurgulanır.

¹² Kadının hep daha fazlasını istediği ile ilgilidir. Türkçedeki elini verip kolunu kaptırmak deyimine anlamsal olarak benzemektedir.

betimlenmektedirler. Atasözlerinde kadınların yaptıkları işlerin uzun süreli olmadığı, bu bakımdan güvenilir olmadıkları vurgulanmaktadır. Bilhassa kadının çok konuştuğuna yönelik atasözleri ağırlıktadır. Konuşmasıyla erkeği yoran, bir dediği bir dediğini tutmayan, güven vermeyen kişiler olarak çizilmektedirler. Kadının çok konuşan, yalancı, dengesiz, kötü niyetli ve tehlikeli olduğuna ilişkin yaklaşımlar sadece Türk ve Rus atasözlerinde değil farklı diller arasında yapılan karşılaştırmalı birçok çalışmada da gözlemlenmektedir (Витальевна, 2019, s. 105; Полянская, 2021, s. 66; Романовна, 2021, s. 77; Спивакова & Абдуразакова, 2017, s. 139).

Rus atasözlerinde dikkat çekici bir diğer nokta da kadın için *baba* (баба) kelimesinin sıklıkla kullanılmasıdır. Günümüz Rusçasında *kadın* kelimesini karşılamakta olup aşağılama, hor görme ek anlamlarını içinde barındıran “bâba” sözcüğü ve bu sözcükten türeyen sıfat yapılarıyla oluşturulmuş atasözlerinin fazlalığı, “kadın” ve bu sözcükten türeyen sıfatlarla oluşturulan atasözlerine göre daha fazladır. “Bâba” sözcüğünün atasözlerinde, günümüz Rusçasında “kadın” anlamında kullanılan *jenşçina* (женщина) kelimesine göre daha yaygın olmasının sebebi halk ağzında geniş bir kullanım alanına sahip olmasının yanında “jenşçina” kelimesine oranla daha eski bir sözcük olmasında yatmaktadır. XI. yüzyıldan itibaren kaynaklarda rastlanan bu sözcüğün kullanım alanı ve anlamı da çeşitli değişim süreçlerinden geçmiştir. Günümüzde bu sözcük dilde daha çok, genç olmayan, dış görünüşü çok çekici olmayan kadınlar veya çocuklar tarafından anneannelerine yönelik olarak büyükanne anlama gelen *babuşka* (бабушка) kelimesine bir alternatif olarak kullanılmaktadır. Günümüz Rusçasında kadın anlamına gelen “женщина” sözcüğü ise, eş (*karı*) anlamına sahip “jena” (жена) kelimesinden türemiş olup XVI. yüzyıldan itibaren dile girmeye başlamıştır (Селиверстова, 2009, s. 134). Rusçada -şçina (-щин(а)) yarım eki, bir bölgeye, yere aitlik anlamını kattığından ötürü yer adlarını ifade etmek için kullanılmıştır: Смоленщина¹³ (Smolenşçina) – Смоленск (Smolensk). Sonrasında bu ek, olumsuz durumları aktarmak adına sözcük türetiminde kullanılmış ve dilde yer etmiştir: *arakçeyevşçina* (аракчеевщина), *oblomovşçina* (обломовщина), *pugaçevşçina* (пугачевщина), *brejnevşçina* (брежневщина)¹⁴. Bu bakımdan dilde, bu yarım ekini taşıyan sözcükler hoş olmayan bir durumu, anlamı yansıttıkları için olumsuz anlama sahiptirler (Дмитриевич, 2002). Bu ilgi bağlamında, kadın sözcüğünün de hem olumsuz bir anlamı yansıttığı hem de anlam olarak “kadının yeri, ait olduğu yer” anlamlarına sahip olduğu düşünülebilir.

Toplumda kadın ve erkeğin rolleri keskin çizgilerle çizilmiştir. Erkek evi maddi olarak geçindirmeli, kadın ise manevi olarak eve bakmalıdır. Bireyler arasındaki sosyal roller ev içi ve dışı işler olmak üzere ayrılmıştır. Görev ve sorumlulukları çerçevesinde kadının toplumdaki yeri çoğunlukla erkek üzerinden belirlenmiştir:

Tablo 2 Görev ve sorumlulukları çerçevesinde kadının toplumdaki yerine işaret eden atasözleri

Türkçe	Rusça
1. Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli (TDK)	1. Бабе дорога – от печи до порога - <i>Kadının yolu (gideceği yer)- sobadan eşiğe kadardır;</i>
2. Erkek sel, kadın göl (TDK)	2. Мужик да собака всегда на дворе, а баба да кошка всегда в избе - <i>Adamla köpek her zaman avluda, kadın ve kedi de her zaman evde olur.</i>
3. Evi ev eden avrat (TDK)	
4. Erkek işi başında kadın aş başında belli olur (Ersöz, 2010)	
5. Ocağın yakışığı odun, evin yakışığı kadındır (Ersöz, 2010)	
6. Kadının (cahilin) sofusu, şeytanın maskarası (Aksoy, 1993)	

¹³ Günümüz Smolensk bölgesinin topraklarının tarihi ve etnografik bölge adıdır.

¹⁴ Аракчеевщина (аракчеевщина), обломовщина (обломовщина), пугачевщина (пугачевщина), брежневщина (Брежневщина). Sırasıyla, 1. Aleksey Andreyeviç Arakçeyev (1769-1834) - Çar I. Pavel ve I. Aleksandr döneminde yönetimin büyük desteğine sahip savaş bakanı, general. I. Aleksandr ve I. Nikolay militarizmine ve muhafazakâr yönetim anlayışına ismi verilen kişidir; 2. Rus yazar İvan Gonçarov'un "Oblovov" isimli eserindeki başkahramandan adını alan bu ifade, bireydeki isteksizlik, ataleti durgunluk ve tembellik özelliklerini ifade etmek istenirken kullanılır; 3. 1773-1775 yılları arasında Rus İmparatorluğu'na karşı ayaklanan kazak lider Yemelyan Pugaçev'in önderliğinde serflerin ve fabrika köylüleri ile Ural Kazakları, Başkurtlar, Kalmıklar, Kırgızların ayaklanmasını anlatmak için kullanılan bir ifadedir; 4. 1964-1982 yılları arasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri olarak SSCB'yi yöneten Brejnev'in görev süresi boyunca devleti ve toplumu yönetme şeklini betimlemek için kullanılan bir ifadedir.

Her iki dildeki atasözlerine baktığımızda kadının toplumdaki yeri genel olarak ev ile sınırlandırılmaktadır. Türk atasözlerinde kadın evin idaresinden sorumlu olmalıdır. Bu yaklaşımda dini inançların etkisinin olduğu söylenebilir. Kadının çocuk doğurması, ev işleri, çocuk terbiyesi ailedeki görevleri olarak kabul edilir (Özbek, 2015, s. 169). Hz. Muhammed döneminden itibaren her ne kadar çalışan kadınlar da olsa, ev işleri ve çocuk bakımı her zaman asli görevleri olarak sayılmıştır (Acarlıoğlu, 2019, s. 229). Ahzab (32-34), Bakara (223), Nisa (34) gibi çeşitli surelerin de toplumda bu anlayışın şekillenmesine etki ettikleri düşünülebilir. Rus atasözlerinde ise benzer bir yaklaşım söz konusudur. Erkek dışarıda özgürce hareket edip evin dışındaki işlerden sorumluyken, kadına çizilen sınır evin içi olmuştur. Böyle bir düzenin gelişmesinde, yukarıda da ifade edildiği üzere, kadının erkeğin cennetten kovulmasına neden sayılması, bu nedenle de toplumda geniş bir yer almaması gerektiği düşüncesi ve kadının erkeğin ihtiyaçları için yaratılmış olduğu inancı etkilidir. Yaradılış 2:18'de (İncil-Tevrat-Zebur, 2009) geçen "Adem'in yalnız kalması iyi değil" dedi, "Ona uygun bir yardımcı yaratacağım" ifadesi kadınların erkekler için var olduğu düşüncesini desteklemiş ve Hristiyan inançlı toplumlarda kadının yerini çizmiştir.

Kadının karakterine yönelik her ne kadar olumsuz yaklaşımlar olsa da toplumda ve ev içinde, ailede dirlik ve düzenin sağlayıcısı olarak atasözlerinde yer etmiştir:

Tablo 3 Kadına yönelik olumlu ifadeler içeren atasözleri

Türkçe	Rusça
1. Doğuran avrat Azrail'i yenmiş (TDK)	1. Баба – не квашня: встала да пошла - Kadın hamur kovası değil ki, kalktı mı gider ¹⁵ ;
2. Atta, avratta uğur vardır (TDK)	2. За бабой покидай последнее словцо - Son sözü kadına bırak;
3. At ile avrat yiğidin bahtına (TDK)	3. Этой бабе только бы штаны надеть - Kadının bir pantolonu eksik ¹⁶ ;
4. Avrat tuz dedi mi ciğeri cız der (TDK)	4. Баба пьяна, а суд свой помнит - Kadın sarhoş olsa da işini bilir.

Türk atasözlerinde kadını öven, meziyetlerini değerli sayan atasözleri arasında gösterilebilecek bu örneklerde kadın erkeğe uğurlu gelen, yapısı gereği sebat eden, yaptığı işten vazgeçmeyen ve başarıya ulaşan, evin düzenini kuran, aile dirliğini sağlayan bireyler olarak anılmaktadır. Kadının at ile anılması ona yönelik bir başka olumlu tutumu daha gösterebilir. Türklerin sosyal, askeri, iktisadi yapısında at hep ön planda olmuş, ata büyük önem verilmiş, atın ehlileştirilmesi ve atlı çoban kültürünün ortaya konması ilk Türklere bağlanmıştır (Durmuş, 2021, s. 2; Esin 2017, s. 1323). Türk atasözlerinde kadının at ile bağdaştırılması kuvvetle muhtemel bu ilişkiden ötürüdür.

Rus Atasözlerinde iyi bir kadının tanımı çoğunlukla kadının eviyle ilgili olması, anne olması, eşine çocuklarına özen göstermesi ve eşine itaat etmesi gibi özellikleri doğrultusunda belirlenmektedir. Lyudmila Polyanskaya, Rus atasözlerinde kadının yaratıcılığı ve becerisine (*из воды да из мучицы баба пироги печёт, баба скачет и задом и передом, а дело идет своим чередом*)¹⁷; gerektiğinde her şeyi yapabilme yeteneğine (*у нас и баба зауряд в рекруты идёт*)¹⁸, çalışkanlığına ve fedakarlığına (*не прядет мужик, да без рубахи не ходит, а баба прядет, да не по две вдруг носит*)¹⁹, dayanıklılığına (*баба по бору ходила, трое лапти износила*)²⁰ yönelik atasözlerinin varlığından bahsetmektedir (Полянская, 2021, s. 68). Tabloda verilen örnekler de bu görüşü desteklemektedir. Kadın yerinde saymaz, işlerin peşinden koşar, o kadar bilgedir ki son sözü ona bırakmak gerekir.

Rus atasözlerinde, kadınların gözyaşı dökmeye meyilli ve duygusal oluşları ile dayanıklı bir yapıya sahip olmaları olumlu görülen özellikler olarak da sıralanabilir. Köylü geleneğine ve normlarına

¹⁵ Kadının yerinde sayacak bir ev eşyası olmadığı, kendi işini kendi yapabileceği ve dayanıklı olduğu ifade edilmektedir.

¹⁶ Kadınların erkeklerin yapabilecek işleri yerine getirebilecek kadar güçlü ve becerikli oldukları ifade edilmektedir.

¹⁷ Kadın su ve undan hamur yapar, bir ileri bir geri gider de işler rayına girer. Kadının becerikliliği anlatılır.

¹⁸ Bizdeki en sıradan kadın bile askere gider. Kadının cesareti, becerisi vurgulanmaktadır.

¹⁹ Adam dokumaz da yine de gömleksiz gezmez, kadın dokur da iki tane bile giymez. Kadının becerikli oluşu, kendinden fedakârlık yaparak ailesine baktığı anlatılır.

²⁰ Kadın ormana gider de üç ayakkabı eskidir. Kadının çok çalışmasına vurgu yapılır.

uyan kadınlar “ideal eş” ve “gelin” olarak adlandırılmaktadırlar. Rus dilinde kadına yönelik olumlu anlama sahip atasözlerinin çoğu “ev sahibesi”, “anne” olarak geçtiği ifadelerde yer ederken, bir ev hanımının, bir annenin nasıl olması gerektiği de aktarılır (Гриченко, 2019, s. 109). Voronova, Kuskova ve Martsenyuk’a göre, bu gruptaki atasözlerinde kadınlar, en çok saflık, temizlik gibi özelliklere sahip olmaları ile değerli görülür (2016, s. 231). Bunun yanında ev işlerindeki becerileri, çalışkanlıkları, hayat tecrübeleri, kocalarını destekleyip yardım etmeleri, çocuklarına iyi bakmaları gibi yönlerden de övülüp sayılmaktadırlar (Воронова et. al, 2016, s. 232).

Buna karşılık her iki dilde de olumlu olduğu kadar olumsuz anlamlar aktaran atasözleri mevcut olsa da olumsuz düşünceler ifade edenler daha ağırlıktadır. Bilhassa Rus atasözlerinde kadınlara yönelik olumsuz söylemler sayıca daha fazladır denebilir.

Tablo 4 Kadına yönelik olumsuz ifadeler içeren atasözleri

Türkçe	Rusça
1. Et, ciğer eden de avrat, ciğeri et eden de (Aksoy, 1993);	1. Собака умней бабы: на хозяйна не лает - Köpek kadından daha akıllıdır: sahibine havlamaz;
2. Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var, buğday unundan keş yapar (TDK)*;	2. Бабий ум — бабье коромысло: и криво, и зарубисто, и на оба конца - Kadın akli iki uçlu bakraç gibidir: iki ucu hem çarpık hem yamuktur;
3. Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar (TDK)*21;	3. у бабы волос долог, ум короток - Kadının saçı uzun akli kısadır;
4. Avrat düzdüğü evi tanrı yıkmaz, avrat bozduğu evi tanrı yapmaz (Ersöz, 2010);	4. У баб да у пьяных слёзы дешёвы - Bir kadınların bir de sarhoşların gözyaşı ucuzdur;
5. Dövülmeyen kadın, tımarsız ata benzer (Ersöz, 2010);	5. Курица не птица, а баба не человек - Tavuk kuş, kadın da insan değildir;
6. İyi ipek kendini kırdırmaz, iyi kadın kendini dövürmez (Ersöz, 2010);	6. Курице не быть петухом, а бабе мужиком - Nasıl ki tavuktan horoz olmaz, kadından da erkek olmaz;
7. Pişmiş aştan, dövülmüş kadından (karıdan) zarar gelmez (Ersöz, 2010);	7. Кобыла не лошадь, баба не человек - Kısrak dişi at, kadın da insan değildir;
8. Kör (kesmez) bıçak ele, (yavuz) iş bilmeyen avrat dile (TDK);	8. Я думал, идут двое, аж мужик с бабой - İki kişi yürüyor sanıyorum, meğerse adamla kadınmış;
9. Yaman komşu, yaman avrat, yaman at; birinden göç, birin boşa, birin sat (TDK);	9. Кто с бабой свяжется — сам баба будет - Kim kadınlara iş yaparsa (bulaşırsa), kendi kadın olur;
10. Gece yağar gündüz açar, yıl düzlüğü; erkek söyler kadın susar, ev düzlüğü (Ersöz, 2010).	10. Псовая болезнь до поля, женская до постели - Köpeğin hastalığı onu tarlaya salana, kadının ise yatağa gidene kadardır;
11. Kadın bir akli, erkeğin dokuz akıldır (Yılmaz, 2019);	11. Женский обычай — слезами беде помогать - Kadının dertlerini gözyaşı yardımıyla çözmesi âdetidir;
	12. Баба слезами беде помогает - Kadının gözyaşı derdine çaredir
	13. Бабий быт — за всё бить - Kadın olmak her şey için dayak yemek demektir.

Türk atasözlerine baktığımızda ilk gruptaki ifadelerde kadına yönelik atasözlerinin hemcinsler üzerinden karşılaştırma yoluyla gölgelendiği görülmektedir. Becerikli olmayan, iş bilmeyen, evin düzenini sağlayamayan kadınlar yerilmektedir. Bunun sonucunda kadına şiddet uygulanması makbul görülmektedir. Bunun dışında geçimsiz eşler ile yolların ayrılacağı, kadın susmazsa evde dirlik düzen olmayacağı aktarılmaktadır. Rus atasözlerine baktığımızda kadına yönelik olumsuz ifade içeren atasözlerin Türkçeye oranla ifade açısından bir derece daha ağır oldukları düşünülmektedir. “Köpek kadından daha akıllıdır: sahibine havlamaz”, “Tavuk kuş, kadın da insan değildir”, “Aygır dişi at, kadın da insan değil” gibi ifadeler kadının hayvandan da aşağı görülüp tutulduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu ve benzeri söylemlerinin nedenlerinin Doğu Slav geleneğindeki kadına bakıştaki bazı dinî-kültürel etkenlerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Halk inanışlarında Tanrı’nın kadını yaratırken Havva ile çok uğraştığı, Tanrı’nın başına çok iş açtığı ve temiz olmadığı görüşü hâkimdir (Каспина, 2001, s. 168-172; Левкиевская, 2011, s. 94-96). Bir halk inanışında aktarıldığı şekliyle, ilk kadın ve erkeği topraktan yaratan Tanrı, kurumaları için

²¹ 2. ve 3. numaralı atasözleri karşılaştırma yoluyla olumsuz anlam yansıtsa da kadının, evinin geleceğine yön veren belirleyici bir konuma ve güce sahip olduğu anlamını da sunabilmektedir. Bu açıdan kimi atasözleri yoruma dayalı olarak olumlu veya olumsuz anlamlar barındırabilmektedir. Bu çalışma çerçevesinde söz konusu ifadeler olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

onları çitlerin üzerine bırakır, kendisi ruhları almaya gökyüzüne gider, yokluğunda şeytan onlara zarar veremesin diye bir köpeği bekçi olarak başlarına diker. Köpek tüysüz olduğu için bir süre sonra üşümeye başlar, şeytan gelir köpeğe kendisini insanların yanına gitmesine izin vermesi karşılığında tüyle kaplayacağını söyler, köpek şeytana müsaade verince şeytan insanlara tükürükler yağdırır ve pisliğe bular. Bunu gören Tanrı, vücutlarındaki pislikleri ve tükürükleri akıtmak için ve toprağı pisletmesinler diye onları ters yüz eder. Bu nedendir ki insan öksürüp aksırır. Ancak “kadını çevirdiğinde hafiften ona zarar vermiştir, bu nedenle pisliğin bir kısmı zaman zaman gün yüzüne çıkar” (Левкиевская, 2011, s. 94 -95). Başka bir inanişe göre ise, Tanrı kadın ve erkeği yaratır, başlarına bir şey gelmesin diye de Baş Melek Mikail'i başlarına diker, Mikail bir an başka bir şeye baka kalır, o arada da bir köpek gelip kadını yer. Yine başka bir söylencede Tanrı Âdem'e gülden bir eş yapmıştır, ancak Âdem çiçekten bir eş değil kendisi gibi birisini istediğini söyler. Bunun üzerine Tanrı kadını neyden yaratacağını düşünür: “baştan yaparsam fazla akıllı olur, kocasını yönetir; elden yaparsam kocasını elinde tutar; ayakta yaparsam kocasından kaçır” diye düşünür. Bunun üzerine Tanrı hem kocasını çok sevsin hem de hep elinin altında olsun diye koltuk altında yer alan, kalbin hemen altındaki sol kaburga kemiğinden kadını yaratır (Левкиевская, 2011, s. 96). Dişi hayvanlar üzerinden kadına yönelik bir cinsiyetçi yaklaşım söz konusu olduğu düşünülmekle birlikte hayvandan daha az akıllı sayılmaktadır. Kadın, insan olarak sayılmamasının yanı sıra, canlı bir varlık olarak türdeşine oranla ve diğer canlılara kıyasla oldukça değersiz görülmüştür. Kadına yönelik bu olumsuz tutumlar atasözleri ile sınırlı olmamakla birlikte örneğin, “Aptal eş” (глупая жена - глупая жена), “Açgözlü kocakarı” (ядная старуха - жадная старуха), “Asi/İnatçı eş” (строптивая жена - строптивая жена) gibi birçok halk masalında²² da yer etmiştir.

Bazı atasözlerinde Türkçede olduğu gibi kaba kuvvet desteklenebilmektedir. Köylü kadının kaderini çilekeş bir hayat olarak değerlendiren ve köylü istirabını derinden yansıttığını düşünen İngiliz tarihçi O. Friges, Rus atasözlerinin “bu vahşetin hikmetleriyle” dolu olduğunu aktarır (Figes, 2017, s. 242).

Son olarak kadının toplumdaki yerini maddi açıdan ortaya koyan atasözlerinin varlığını incelediğimizde, kadın üzerinden toplumdaki kadın-erkek düzenini açıkça ortaya koyan örneklerin bulunması ilgi çekicidir.

Tablo 5 Kadının toplumdaki yerini belirleyici atasözleri

Türkçe	Rusça
1. Avrat malı, kapı mandalı (TDK);	
2. Avrat malı başa tokmaktır (Ersöz, 2010);	
3. Kadının şamdanı altın olsa mumunu diyecek erkektir (TDK);	1. Курице не быть петухом, а бабе мужиком – Tavuk nasıl horoz olamazsa, kadın de erkek olamaz.
4. Avradı eri saklar, peyniri deri (Aksoy, 1993)	
5. Kadının hükmettiği evde mutluluk olmaz (Ersöz, 2010);	

Türk atasözlerinde kadının erkeğin bir adım gerisinde durması gerektiği mesajı Rus atasözlerine oranla daha belirgindir. Kadının erkekten daha varlıklı olması sakıncalı görülmekte, erkeğin eşinin malından yararlanmaması gerektiği öğütlenmektedir. Evin ortak mülkle değil, erkeğin mülküyle kurulması gerekliliği ortaya konmaktadır. Bunun sebebinin toplumsal rollerin belirgin olarak ayrılmış olmasında yattığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra erkek, eşi için bir koruyucu ve kollayıcı roledir. Rus atasözlerinde ise herkesin kendi cinsiyet özelliklerine sadık kalarak toplumdaki rolünü yerine getirmesi gerektiğine, erkeğin toplumda üstlendiği rollerin kadının üstlenmemesi gerektiğine yönelik bir atasözüne rastlanmıştır.

Karı-koca ilişkileri çerçevesinde “karı-koca” başlıklı atasözlerinde ise ne kadının eşsiz, ne de erkeğin eşsiz olması gerektiğine yönelik ifadeler yer almaktadır. Ayrıca evlilik birliği içerisinde özellikle kadın-erkek ilişkilerinde Türk atasözlerinden farklı olarak Rus atasözlerinde, incelenen atasözleri çerçevesinde, çoğunlukla gizli bir anaerki durumun söz konusu olduğu söylenebilir.

²² Ayrıntılı örnek masallar için bkz. А.Н. Афанасьев. (1957). Народные русские сказки. В 3-т. Москва: Гослитиздат.

Son olarak ise, Rus evliliklerinde bilhassa XIX. yüzyılda erkeğin, eşinin çeyizinden faydalanarak mülkünü arttırdığına yönelik uygulamalar mevcuttur (Ворошилова, 2011, s. 67). Bu uygulamaların yansımalarını ise *муж любит жену богатую, а тещу торовавшую* (Koca hanımın zenginini, kaynananın eli açık olanını sever) benzeri örneklerde görmek mümkündür.

Sonuç ve Öneriler

Kadına yönelik Türkçe-Rusça dil çifti temelinde incelediğimiz atasözlerinde ağırlıklı olarak kadın kavramının, cinsiyetçi bir rol algısıyla kültürel bir kodla toplumların bilinçlerine yerleştiği görülmektedir. Hem Türk hem de Rus toplumu için kadının toplumdaki yeri, doğal olarak toplumun gelişimi ile aynı doğrultuda olmuştur. Olumsuz atasözlerinden söz edilecek olursa her iki toplumdaki dünya görüşlerinin erkek odaklı olmak üzere eril perspektiften oluşturulduğu düşünülmektedir. Hem Türk hem de Rus atasözlerinde kadını huy ve davranışları açısından yeren atasözleri var olmakla birlikte bunların Rus atasözlerinde sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle kadınların sözlü olarak kendilerini ifade etmelerinin hoş karşılanmadığı gözlenmiştir.

Türk atasözlerinde kadına belirli görev ve sınırlar çizilmektedir. Tutumlu olmak, evde dirlik ve düzeni sağlamak, yemek yapabilmek becerisine sahip olmak, kocasına, büyüklere karşı itaatkâr olmak, kadına çizilen başlıca sınırlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Rus atasözlerinde de benzer yaklaşımlar söz konusudur.

Rus atasözlerinde Türk atasözlerine oranla kadına yönelik ifadelerde daha ağır söylemlerin yer ettiğini söylemek mümkündür. Rus inanç kültüründe erkek geleneksel olarak iyi ve saf şekilde karakterize edilir, ruhani açıdan da daha yüce kabul edilmektedir. Kadınların atasözlerinde köpek, kedi, at, tavuk gibi pek çok hayvanla olumsuz anlamda karşılaştırılması kadının bu canlılara yakın kabul edildiği ve hayvanların doğasında barındırdığı vahşi, söz dinlemez özelliklerle özdeşleştirildiği görülmektedir. Türk atasözlerinde kadın-at karşılaştırması yapılırsa da bu olumlu bir anlam taşımaktadır. İki dildeki atasözlerinde ifadesel açıdan yoğun olan bu farkların, ülkelerin ve halkların tarihi ile ilintili olup daha çok din-kültür ekseninde kendini gösterdikleri düşünülmektedir.

Oluştukları çevrenin ve çağların düşünüş ve davranışlarını yansıtan incelediğimiz atasözleri, bugünkü kaynaklarda hala yer etmelerine rağmen, ortaya çıktıkları dönemi daha çok yansıtmaktadırlar. Bu bağlamda hızla gelişen dünya düzeni çerçevesinde günümüz değerleri için önemlerini yitirdikleri söylenebilir. Bununla birlikte geçmişten günümüze kültür mirası olarak gelmiş olmaları sebebiyle hala toplumlarda bilinçaltı düzeyinde yer ederek zihinlerde etkili olabilmeleri söz konusudur. Bu da atasözlerinin toplumlar üzerindeki etkilerinin uzun süre daha devam edebileceği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

“Türk ve Rus Atasözleri Üzerinden Toplumlardaki Kadın Algısının İrdelenmesi” başlıklı makalemizin herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan&İnsan*, 6 (21), 395-411.
- Acarlıoğlu, A. (2019). Hz. Peygamber (S.A.V.) Döneminde Kadının Çalışma Hayatındaki Yeri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (42), 212-232.
- Açıl, O. (2016). İlk Türk Devletlerinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 63-72.
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil: Ana çizgileriyle dilbilim* (6. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö.A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Deyimler Sözlüğü* (7. baskı). İstanbul: İnkılap Kitapevi.

- Aşan N., Demir T. (2015). Kadına Şiddetin Arka Planı: Atasözleri ve Deyimlerimiz. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*, 10 (6), 179-196.
- Doğramacı, E. (1985). Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını. *Erdem Dergisi*, 1(1), 111-124.
- Durmuş, İ. (2021). Türk Kültür Çevresinde At. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-12.
- Eriş, M. (2018, Kasım 19). *Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma Hareketleri*. https://www.altayli.net/osmanli-devletinde-batililasma-hareketleri.html#_edn26.
- Ersöz, A.G. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini. *Gazi Türkiyat*. Bahar /6, 167-181.
- Esin, O. (2017). Orta Asya Ön Asya ve Anadolu Ekseninde Eski Türklerin Hayatında Önemli Bir Figür: At. *Ulakbilge*, 5 (14), 1315-1334.
- Figes, O. (2017). *Nataşa'nın Dansı: Rusya'nın Kültürel Tarihi* (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi.
- Gültepe, N. (2013). *Türk Kadın Tarihine Giriş* (4. baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Günay, U. (2000). İslami Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi. *Milli Folklor*, 12 (46), 4-9.
- İncil-Tevrat-Zebur, Yaradılış 2:18. Yeni Çeviri, 2009. <https://incil.info/YC2009/arama/Yaratilis+2:18>.
- Kafesoğlu, İ. (2015). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karakuş, G. (2019). Sovyetler Birliğinde Kadının Konumuna Genel Bir Bakış. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6 (3), 1580-1598.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran A. (2013). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını* (1839-1923). Ankara: Öz-el Matbaası.
- Küçük, S. (2003). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği. *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(5), 213-224.
- Özbek, A. (2015). *Çalışan Kadın ve Aile. Aile Sempozyumu Teblig Kitabı* (ss. 167-170). Sistem Ofset.
- Sönmez, E. (1966-1969). Türk Romanında Kadın Hakları. *Türk Kültürü Araştırmaları*. Mart/Haziran, 19-70.
- Tetik, K. (2019). Сравнительный анализ образа женщины в турецких и русских пословицах. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (88): 395-417.
- Toklu, M.O. (2015). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Tuğluk, E.M. (2012). *Atasözlerinin sınıflandırılması ve yapısal özellikleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (20009). Kadın, avrat. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Erişim tarihi: Ocak 22, 2023, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Umar, E.K. (2019). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın. *Journal of International Scientific Researches*, Haziran 18-19, 109-201, Doi: 10.21733/ibad.581418
- Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Milli Folklor*, 16 (61), 111-123.
- Yılmaz A.B. (2019). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Toplumsal Cinsiyet Algısı- Türk Atasözleri ve Deyimlerin "Cinsiyetçi" Roller Üzerinde Etkileri. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 69-90.
- Аверкова О. В. (2013, февраля 8-ое). *Динамика изменения семантики слова БАБА в русском языке (по данным лексикографических источников)*. Актуальные вопросы филологической науки XXI века: сборник статей по материалам III Всероссийской научной конференции молодых ученых с международным участием. Екатеринбург: УрФУ.
- Айвазова С.Г. (1998). *Русские женщины в лабиринте равноправия*. Москва: РИК.
- Афанасьев, А.Н. (1957). *Народные русские сказки*. В 3-т., Москва: Гослитиздат.
- Витальевна, М.Е. (2019). Формирование лингвокультурологической компетенции на материале испаноязычных и русских пословиц о женщине. *Евразийский гуманитарный журнал*: 102-115.
- Воронова, Т.А., & Куксова, В.М. & Марценюк А.А. (2016, октября 23). *Образ женщины в русских пословицах*, Наука и мир в языковом пространстве. Сборник научных трудов II Республиканской очно-заочной научной конференции, Макеевка, Украина.
- Ворошилова, С.В. (2011). Юридическая природа приданого в XIX веке. *Вестник ПАГС*, 64-69.

- Гоголь, Н.В. (1952). В чем же наконец существо русской поэзии и в чем её особенность Т.8., Москва: АНН СССР.
- Гриченко, Л.В. (2019). Образ женщины в русских и английских пословицах. *Филология: гуманитарные и социальные науки*, (4): 107-114.
- Даль, В.И. (1879). *Напутное / Пословицы русского народа: Сборник пословиц, поговорок, речений, присловий, чистоговорок, прибауток, загадок, поверий и пр. Т. I, Т. II.*, (2-е изд.), Москва: Тип. М.О. Вольфа.
- Дмитриевич, А.Н. (2022). *О верном употреблении слов русского языка*. <https://guestbook.spbu.ru/rukovoditel-tsentra-ekspertiz-spbgu/19066-o-vernom-upotreblenii-slov-russkogo-yazyka.html>.
- Каспина, М. М. (2001). Сюжеты об Адаме и Еве в свете исторической поэтики: На материале древней и средневековой еврейской и славянской книжности [диссертация ... кандидата филологических наук]. Российский государственный гуманитарный университет.
- Колесов, В.В. & Колесова & А.А. Харитонов. (2014). *Словарь русской ментальности: в двух томах. Том 2, П-Я*. Спб.: Златоуст.
- Лавренченко, М. (t.y.). *Между двух очагов* <https://arzamas.academy/materials/705>.
- Левкиевская Е.Е. (2011). *Мифы русского народа*. Москва: Астрель.
- Литературная энциклопедия терминов и понятий. (2001). *Пословица* (Гл. ред. А.Н. Николюкин). Москва: Интелвак.
- Луначарский, А.В. (1935). *Пословица. Литературная энциклопедия. Том 9*, Москва: ОГИЗ.
- Морохин, В. Н. (1986). *Малые жанры русского фольклора: Хрестоматия*, Москва: Высшая школа.
- Полянская, Л.П. (2021). О некоторых особенностях французских и русских пословиц о женщине. *Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков*, (15): 63-72.
- Пушкарева, Н.Л. (1989). *Женщины древней Руси*. Москва: Мысль.
- Романовна, Г.В. (2021). *Описательная характеристика образа женщин в пословицах, поговорках и афоризмах на примере английского и русского языков*. Международный научно-исследовательский конкурс. Петрозаводск: Международный центр научного партнерства «Новая Наука».
- Селиверстова Е. И. (2009). *Пространство русской пословицы: постоянство и изменчивость*. СПб.: МИРС.
- Спивакова, Е.М. & Абдуразакова, Д.С. (2017, ноября 30). *Стереотип о женщине в русской и китайской языковых картинах мира (на материале пословиц)*. Международный научно-информационный центр «Наукосфера» Смоленск: Новаленсо.
- Серкина, В. (2004). О роли женщин у славян в период язычества. *Антропологические исследования в Молдове*: 85-92.
- Чэнь, Ж. (2019). Анализ концепта «женщина» на материале русских пословиц. В сборнике: *Картина мира через призму китайской и белорусской культур. Сборник статей международной научно-практической конференции* (с. 67-71). Белорусский государственный аграрный технический университет.
- Эргашева Д.К. (2022). Образ женщин и мужчин в пословицах и поговорках русского народа. *Yosh Tadqiqotchi Jurnalı*, 1(2): 203–210.

Extended Abstract

In this study, the views of both societies towards women were examined through proverbs in Turkish and Russian languages in attempt to reveal the differences and similarities in the language related to the concept of women and also to understand the world language view of societies. Before examining the proverbs in these languages, the place of women in both societies and the views of these societies towards women are briefly discussed in the historical context. Proverbs about women, which are more negative in terms of meaning, are categorized within the framework of the thoughts they convey, and this classification is presented in a table. Finally, we have questioned how the proverbs, which are dominated by negative expressions towards women, can have a place in foreign language education.

In the study, two contemporary dictionaries (TDK Proverbs and Idioms Dictionary, Ömer Asım Aksoy – Proverbs and Idioms Dictionary) and articles related to this subject were used for examples in Turkish language. Examples for Russian language were selected from the dictionary of Russian lexicographer V. I. Dal. Many articles and monographs

about "women and proverbs", "proverbs and women's image" were also examined in the Russian language from Russian sources.

This study was carried out with data collection, analysis, comparison and descriptive method on Turkish-Russian language pair. For this purpose, after identifying the main sources, all statements related to the subject were identified, repetitive discourses were eliminated, and then each statement was semantically analyzed and classified. The study focused only on the word "woman" and expressions equivalent to it. The reason for this is the desire to limit the framework of the study. While the proverbs containing the words "woman" and "avrat" were selected for Turkish, proverbs with the words "jenşina-baba" were selected for Russian. As a result, a total of 102 proverbs, 51 in both languages, were examined, and the meaning and thought conveyed by these proverbs are explained in the tables at the end of the study.

The study revealed that the proverbs with negative meaning prevail over the ones with the positive meaning in both languages. As a result of our comparative study, it is observed that the world view in both societies is formed from a masculine perspective, based on the interests, tendencies and thoughts of men; and women are both commodified and marginalized. In both Turkish and Russian societies, it is desirable for women to be prohibited from expressing themselves verbally, and beyond that, speaking and making their voices heard is not welcomed in a male-dominated community.

Turkish proverbs strive to create a direct stereotyping of women's existence. Duties and boundaries are drawn up for them. Being thrifty, maintaining peace and order at home, having the ability to cook, being obedient to her husband and elders, not talking much and even keeping silent are the main boundaries drawn for women. There are similar approaches in Russian proverbs. In particular, the myths related to creation, religion and serfdom have sharply limited the place of women in the society. The woman was sentenced to serve the household and her husband. Besides, women are considered guilty of all sins, so that they are also responsible for the bad behavior of men. In addition, women are considered guilty of all sins and are thus held responsible for the bad behavior of men

According to the proverbs in both languages, a woman should act according to behavioral patterns drawn for her in accordance with social expectations and cultural norms, should not be given too much freedom and should lead a closed off life at home.

Despite these similarities, the differences in the proverbs of these two languages are related to the historical background of the two countries and their peoples and are more evident in the axis of religion-culture. While there are negative attitudes towards women and their nature in both societies, they are a bit more intensive in Russian proverbs. In Turkish proverbs, women come to the forefront with their cunning, foolishness and talking too much, while in Russian proverbs, women are called as being too talkative, mindless, changeable, unreliable, cunning and evil.

Proverbs, which reflect the thoughts and behaviors of the environment and ages in which they were formed, reflect the period in which they emerged more, even if they are included in today's sources. We believe that they lose their importance for today's values within the framework of the rapidly developing world order. However, the fact that they have come from the past to the present as cultural heritage does not exclude the possibility that they may still be effective in societies under consciousness.

To say a few words about the place of these and similar proverbs in foreign language education, although the necessity of giving these and similar proverbs in education is controversial, the reflection of these expressions in language can be seen in communication in the form of idioms or short forms of proverbs or in the form of "pogovorka" (aphorisms) by taking the form of new discourse in communication. On the basis of stereotyped expressions in the language, proverbs in this group can be included in the course materials and can also be presented as a subject of discussion for proverb-based oral expression, i.e. speaking lessons. As an alternative, a more comprehensive comparative study of proverbs about the female gender can be requested. In this way, tradition, history and culture can be analyzed through proverbs.